

Ахмід С.С.

УДК 929 Стемповський: 904(477.7)«1823»

РОЛЬ І.О. СТЕМПКОВСЬКОГО В ПАМ'ЯТКООХОРОННІЙ СПРАВІ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Метою даного дослідження є визначення ролі І.О. Стемповського в пам'яткоохоронній справі півдня України на початку XIX ст.

Завданнями даного дослідження є визначення ролі І.О. Стемповського в перетворенні Одеси на центр археології, значення його діяльності в справі охорони археологічних пам'яток на півдні України на початку XIX ст.

Початок XIX століття ознаменувався зародженням інтересу до археологічних пам'ятників, їх дослідження і збереження. В цей період відбувається процес становлення археології на півдні нашого краю. Приділяючи значну увагу збереженню археологічних пам'ятників, місцеві вчені, любителі старожитностей поставили питання про необхідність створення в містах різних регіонів наукових установ, які б не тільки намагались вберегти археологічні пам'ятники, а і в значній мірі сприяли їх накопиченню з метою проведення подальшої науково-дослідницької роботи [1].

Ім'я Івана Олексійовича Стемповського (1788-1832), одного із творців класичної археології в Росії, сьогодні практично забуто і мало відомо навіть в колах спеціалістів. Поміж тим сучасні археологи-класики працюють над вирішенням тих завдань, які були поставлені ним перед вітчизняним антикознавством ще майже два століття тому [2].

Перетворення Одеси на центр археології на півдні України відбулося завдяки І.П. Бларамбергу та І.О. Стемповському, навколо яких у 20-ті – на початку 30-х рр. згуртувалися інші археологи-аматори. Саме останній у 1823 р. подав М.С. Воронцову доповідну записку, в якій писав про необхідність створення музею для збереження старожитностей, а також вказував на користь заснування ученого товариства, яке мало б за мету розшук, опис і пояснення пам'яток старовини, здійснювало наукове керівництво над проведенням археологічних розкопок, друкувало звіти і узагальнюючі праці. За сприяння генерал-губернатора удалось виконати лише половину задуму І.О. Стемповського – у 1825 р. в Одесі, в будинку І.П. Бларамберга, було відкрито міський музей, основу якого склала колекція археолога, а самого його було призначено директором нового закладу. На жаль, на початку 30-х років, після смерті І.П. Бларамберга (1831) та І.О. Стемповського (1832) музей почав втрачати значення осередку археології врешті, у 1858 р., його було об'єднано з музеєм Одеського товариства історії і старожитностей [3].

Для російської археології початку XIX ст. записка яку подав Стемповський («Мысли относительно изыскания древностей в Новороссийском крае») – це програмний документ, що намітив конкретні заходи на найближчі роки і не менш чітко сформулював завдання науки в цілому. Всіляку знахідку необхідно точно реєструвати. Зі збиральництвом випадкових безпаспортних речей треба покітчити. Необхідно створити наукове товариство, спроможне дбати про охорону старовини в Причорномор'ї, вести розкопки і публікувати археологічні матеріали. Дуже важливо, не тягнучи, зняти плани зі всіх розвалин грецьких міст, поки їх будівлі не розтягли на будівництво [4]. Це практичні пропозиції. А ось первинна установка: «Ніщо не може бути розважливіше для розуму просвітлених людей і гідніше їх благородних зусиль, як намагання врятувати від суцільного забуття існуючі ще в вітчизні нашої рештки освіченості народів такої віддаленої давнини, ніщо не може їм доставити більше задоволення, як знаходити по скінчені 20 століть пам'ятники, які можуть дати най достовірніші свідчення відносно релігії і правління, наук і мистецтв, діянь і моралі поколінь, так давно згаслих. Такими дослідженнями ми можемо деяким чином отримувати насолоду і користь з самого праху» [5].

Як бачимо, Стемповському імпонує в археології в першу чергу її естетичний бік. Лише в кінці записки він говорить, що монети і епіграфічні дані доповнюють наші свідчення про Боспорське царство. Але перетворити розкопки в підмогу для істориків Стемповський наявно не бажає [6].

Цікава і розповідь «Радаис и Индар», надрукований в «Одесском альманахе». Перед нами ніби то «уринок з давнього грецького рукопису». Повість про ідилічну дружбу двох волелюбних скіфських юнаків дуже мало схожа на справжню грецьку прозу, але тут ще більш рельєфно виступає відношення Стемповського до античності як недосяжного ідеалу і кращій епосі історії людства [7]. Заглянемо і в такі твори про старожитності Причорномор'я, як «Досуги кримського судьи» П.І. Сумарокова і «Путешествие по Тавриде» І.М. Муравйова-Апостола [8]. У Сумарокова ще відчутна практична кмітливість XVIII ст. Він перемежує археологічні спостереження розумінням про сільське господарство в південних краях і веде фенологічний щоденник. Муравйов-Апостол, окрім руїн, не помічає нічого [9].

На рубежі XVIII і XIX століть старий реєстраційний підхід до пам'ятників був витіснений новим, більш натхненним. Вивчення минулого віднині переплітається з проблемами естетики, історії мистецтва і літератури.

Стемповський, що точно фіксував всі рештки минулого, не виключаючи городищ з їх бідним інвентарем, і натхненний чистою любов'ю до античності, помер в 1832 р. Після нього в Керченському музеї все різко змінилось на гірше. В гонитві за ефективними знахідками за короткий строк вкрай не охайно були розкопані сотні курганів. Типові діячі цього періоду – А.Б. Ашик і Д.В. Карейша [10].

Висновки. І.О. Стемповський відіграв дуже важливу роль в становленні пам'яткоохоронної справи та перетворенні Одеси на центр археології півдня України на початку XIX ст. Головним його внеском у розвиток пам'яткоохоронної справи стала доповідна записка, яку він подав графу М.С. Воронцову у 1823 році, що мала на меті дослідження і охорону археологічних пам'яток. Завдяки діям таких археологів, як

І.О. Стемповський було досліджено і збережено велику кількість археологічних пам'яток на півдні нашої краю. В перспективі ми намагатимемось провести більш детальне дослідження з даної проблематики.

Джерела та література:

1. Непомнящий А. А. Музейное дело в Крыму и его старатели (XIX – начало XX века). Библиографическое исследование / А. А. Непомнящий. – Севастополь, 2000. – С. 49-52.
2. Тункина И. В. Русская наука о классических древностях юга России (XVIII – середина XIX в.) / И. В. Тункина. – М. : Наука, 2002. – С. 120.
3. Хмарський В. М. Археографічна діяльність Одеського товариства історії і старожитностей / В. М. Хмарський. – Одеса : Астропринт, 2002. – С. 64-65.
4. Стемповский И. А. Мысли относительно изыскания древностей в Новороссийском крае / И. А. Стемповский // Отечественные записки. – 1827. – № 81. – С. 40-72.
5. Там само. – С. 42.
6. Формозов А. А. Страницы истории русской археологии / А. А. Формозов. – М. : Наука, 1986. – С. 41.
7. Стемповский И. А. Радаис и Индар – скифский рассказ (отрывок из древней греческой рукописи) / И. А. Стемповский // Одесский альманах на 1831 г. – Одесса, 1831. – С. 194-219.
8. Формозов А. А. Вказ. праця. – С. 41.
9. Там само. – С. 42.
10. Там само.